

KALENTERIMAAILMAN KUULUMISIA No 14 * Syksy 2004

ALMANAKKA SAI
POSTIMERKIN S. 2

PÄÄNVAIVAA PIKKU
J:SONISTA S. 3

PAPUKAIJOILLE OMA
NIMIPÄIVÄKALENTERI
S. 4

Tästä se alkoi. Vuoden 1608 almanakan kansi. (Kuva Kungliga Biblioteket)

ALMANAKAN PYÖREÄT VUODET

Suomalainen almanakka juhlii monisatavuotista taivaltaan. Vuonna 2005 tulee kuluneeksi kolmesataa vuotta siitä, kun meillä julkaistiin ensimmäinen suomenkielinen almanakka. Ja vuonna 2008 tulee kuluneeksi 400 vuotta ensimmäisen ruotsinkielisen almanakkamme ilmestymisestä.

Posti julkaisee tammikuun 14. päivänä almanakka-aiheisen postimerkin, jonka on suunnitellut taiteilija Kaisu Klemetti. Taustalla olevaa tähtikuvaa koristaa vuoden 1792 almanakasta otettu teksti. Postimerkkiarkin ja ensipäivän kuoren taustakuvituksena on käytetty vuoden 1705 almanakan aukeamaa.

Yliopiston almanakan 2005 liitteenä on näytteitä almanakan historiasta. Liitteessä on sadan vuoden välein almanakan kansi, kuva tammikuun aukeamasta ja näyte almanakan artikkelista. Artikkelit olivat 1600-luvun alussa puhtaita ennustuksia, mutta muuttuivat myöhemmin hyödylliseksi valistukseksi.

Almanakkatoimiston internetsivulle on saatu skannatuksi kaikki suomenkieliset almanakat 1700-luvulta nykypäivään. Almanakkoja voi selailta osoitteessa <http://almanakka.helsinki.fi> kohdassa Kalentereita eri vuosille / Almanakka-arkisto.

Samanlaista juhlakirjaa ei tällä kerralla ole tehty kuin viitisenkymmentä vuotta sitten. Vuonna 1957 Helsingin yliopisto ja Weilin & Göös julkaisivat yhteistyössä yli 350-sivuisen kirjan nimeltään Suomen almanakan juhlakirja.

Mutta ei hätää. Almanakan historia ei juuri muutu puolelta vuosisadassa, ja almanakan juhlakirjaa 1957 on edelleen myynnissä Yliopiston pääkirjaston aulassa Unioninkadulla tai verkkokaupassa osoitteessa <http://www.lib.helsinki.fi/yleistieto/kirjakauppa.htm>. Ja hintakin on vielä vanhan vuosisadan ystävällisellä tasolla: 11,30 euroa. ☺

Kalenterimailman kuulumisia ISSN 1455-8823
Almanakkatoimiston tiedotuslehti ilmestyy 2 kertaa vuodessa
Vastaava toimittaja Heikki Oja
Julkaisija Helsingin yliopiston Kehityspalvelut Oy,
Yliopiston almanakkatoimisto
PL 14 (Kopernikuksentie 1), 00014 Helsingin yliopisto
Puh. (09)1912 2942 Faksi (09)1912 2917
Sähköposti almanakka@helsinki.fi
Internet <http://almanakka.helsinki.fi>
Tekstin lainaaminen on sallittua jos lähde mainitaan.

ALMANAKKA SAI OMAN POSTIMERKIN

Almanakka-postimerkki julkaistaan tammikuun 14. päivänä. Taiteilija Kaisu Klemetti kertoo postimerkin synnystä:

”Useimmille meille suurten ikäluokkien ihmisille ja vanhemmille almanakka on se, joka kotona oli oven tai ikkunan pielessä naulassa ja lyijykynä narussa vieressä. Siihen merkittiin maalla kylvöt ja lehmienpoikimiset.

Kun oli tiedossa auringonpimennys, isä nokesi lasinkappaleen ja sitten saatiin tiirailla pimennystä. Kun isä tai äiti antoi lapsille vähän rahaa joululahjojen ostamista varten, äiti tai isä sai hyödyllisen joululahjan, almanakan.

Minulle tavoite postimerkissä on mahdollisimman pelkistetty design.

Nyt minulla oli mahdollisuus valita postimerkin kuva-aiheeksi taivaankappale, aurinko tai kuu. Mihinkäpä muuhun merkkiin sopisi kuvaksi kuu, kuin almanakka-aiheiseen postimerkkiin.

Mielleyhtymänä Yliopiston almanakan keltainen kansi, jossa esiintyy auringon tai kuun pyöreä symboli. Merkittävä auringon- tai kuunpimennys. Kuu on kiehtova,

aina erilainen, joskus häkellyttävän kaunis, sitä seurataan. Kuu on meidän naapuri.

Katselin tähtikuvaaja Pekka Parviaisen kuukuvia. Syntyi monta merkkiluonnosta. Toteutetussa merkissä on kasvava kuu, kuun pimeä osa hohtaa maapallosta heijastunutta valoa. Rikkautta kuvalle antaa Seulasten tähtisikermä.”

Kaisu Klemetti on tunnustettu taiteilija. Hänen suunnittelemansa

postimerkki Haapavitjan koskesta valittiin koko maailman kauneimmaksi postimerkiksi vuonna 2001.

PARVIAINEN ON ALLAKAN YSTÄVÄ

Pekka Parviainen otti merkkiin valitun kuvan keväällä 1988.

”Minulla oli kuun ja Seulasten kohtaamista varten kannettu seurantalaitte parvekkeelle, jotta voisin käyttää vähän pidempiä valotuksia tähtirunsauden kasvattamiseksi”, kertoo Parviainen. Kuvan valotusaika on 1-2 minuuttia, linsin polttoväli 300 mm ja filminä Fujichrome RD 100.

Parviainen on iloinen, että juuri hänen kuvansa valittiin allakka-postimerkin pohjaksi, koska hän on almanakan vakiokäyttäjä. ”Kannan Kansanallakoita aina mukana niin tietyn takin taskussa kuin parissa eri kameralaukussakin. Allakasta seuraan mm. kuun vaiheiden kehitystä erikoisesti silloin, kun pitkä pilvinen jakso on katkaissut visuaalihavainnot.”

Pekka Parviainen on Suomen kokeneimpia tähtikuvaajia, ja hänen kuviaan on nähtävissä sivulla www.polarimage.fi. ☺

DAGEN FÖR ARMÉNS FANFEST

Yliopiston almanakkatoimisto otti viisi vuotta sitten ruotsinkielisessä päivälustassaan käyttöön lakitekstin mukaisen muodon puolustusvoimain lippujuhlan päivästä. Ruotsinkielisessä laissa Förordning om flaggning med Finlands flagga (26.5.1978/383) todetaan, että virallinen liputuspäivä on muun muassa ”den 4 juni, dagen för arméns fanfest”.

Nyt ruotsinkielen asiantuntijat kotimaisten kielten tutkimuskeskuksessa ja Helsingin yliopistossa ovat saaneet almanakkatoimiston vakuuttuneeksi siitä, että kyseessä on lakitekstiin jäänyt lapsus. Puolustusvoimat koostuu kolmesta osasta (armén, marinen och flygvapnet), ja jostakin syystä ruotsinkieliseen liputusasetukseen on otettu mukaan vain ensimmäinen osa, armén.

Siksi almanakkatoimisto on päättänyt vuosikerrasta 2006 alkaen käyttää päivälustassaan juhlapäivästä ruotsinkielistä muotoa ”Dagen för försvarets fanfest”.

Toinen juhlapäivä, jonka ruotsinkielisestä nimestä on moitittu almanakkatoimistoa, on tapaninpäivä (stefanidagen). Sekä suomeksi että ruotsiksi päätti vuoden 1999 kirkolliskokous ottaa uuteen kirkkokäsikirjaan tämän muodon pyhän ensisijaiseksi nimeksi, ennen ”toista joulupäivää” (annandag jul). Koska kyseessä on ollut kirkon piirissä harkittu teko eikä virhe, käytämme edelleen ruotsinkielisessä päivälustassa kirkkokäsikirjan mukaista muotoa stefanidagen. ☺

PIKKU J:SON AIHEUTTAA PÄÄNVAIVAA VÄESTÖKIRJANPIDOLLE

Voiko lapsen etunimeksi antaa J:son? Vuosi takaperin raippaluotolainen poika sai kasteessa nimen Elliot Olof J:son, mutta nimestä jouduttiin vääntämään kättä useita kuukausia, ennen kuin se virallisesti hyväksyttiin.

Professori Marianne Blomqvist kertoo, että Ruotsissa tällaisia :son-loppuisia etunimiä on kyllä käytössä. Jo vuosisatojen ajan on Johanssonin nimi voitu lyhentää asiakirjoissa muotoon Joh:son tai J:son, ja sama muoto on otettu käyttöön etunimissä. J:son-nimisiä on Pohjanlahden länsipuolella jo viitisenkymmentä, ja lisäksi etunimilistoista löytyy mm. G:son, Ax:son ja W:son.

Koska Vaasan maistraatti oli epävarma, voidaanko J:son hyväksyä, se kääntyi oikeusministeriön

nimilautakunnan puoleen. Nimilautakunta päätti äänestyksen jälkeen suositella, että nimeä ei hyväksyttäisi.

Mutta nimilautakunnan suositukset ovat vain suosituksia, ja maistraatilla on lopullinen päätösvalta. Vaasan maistraatti päätti kunnioittaa enemmän läntisen naapurin käytäntöä ja ruotsinkielisten asiantuntijoita ja hyväksyi nimen.

Niinpä J:son on nyt virallisesti J:son – paperilla mutta ei väestökirjanpidon tietokoneissa. Maistraatin päätös sai nimittäin väestöviranomaiset raapimaan päätään.

Joonas Kankaanrinne väestökisterikeskuksesta selittää: “Kaksoispisteellistä nimeä ei ole voitu viedä teknisistä syistä väestötietojärjestelmään, ts. nimi ei voi sisältää kaksoispistettä.”

Kaksoispisteen käyttöönotto ei ole aivan yksinkertaista. “Teknisen muutoksen seuraukset saattaisivat aiheuttaa muutostarpeita kaikkialle Suomessa käytössä oleviin tietojärjestelmiin (kunnat, terveydenhuolto, pankit, ...), joihin henkilötietoja päivittäin välitetään järjestelmästäme”, kertoo Kankaanrinne. “Ongelman selvittäminen saattaa vielä siis kestää pitkäänkin.”

Sen sijaan Suomen väestökirjanpito tuntee kyllä kolme lasta, jotka ovat 1980- ja 90-luvulla saaneet nimen Json. Ovatkohan nämä kirjoitusvirheitä vaiko kaksoispisteettömiä J:soneja?

Raippaluodon pikku J:sonin nimi ei muuten ole lyhenne sanasta Johansson, sillä isän nimi on Joakim. ☺

NETTA JA KASPERI KOVASSA NOUSSUSSA

Vastailmestyneessä Yliopiston nimipäiväalmanakassa on katsaus kalenterinimistön kehitykseen koko suomalaisen almanakan ajalta. “Kun ensimmäinen suomenkielinen almanakka ilmestyi kolmesataa vuotta sitten, siihen oli merkitty noin 290 päivän kohdalle jokin nimi”, kertoo professori Eero Kiviniemi, joka pitää yllä suomenkielistä nimiluetteloa. Nimistä kolme neljäsosaa viittasi katolisen ajan pyhimyksiin ja lopuista valtaosa Raamatun henkilöihin.

Kolmessasadassa vuodessa kalenterinimistö on uusiutunut perusteellisesti. Uusia nimiä saadaan nykyään sekä suomalaisesta nimiperinteestä että vieraista kielistä, monesti televisiosarjoista, kirjoista, suosikkiurheilijoilta ja postähdiltä.

Yliopiston nimipäiväalmanakassa on lista vuoden 2003 suosituimmista etunimistä. Tyttöjen yleisimmät ensimmäiset etunimet olivat Ella, Emma ja Anni. Kovassa nousussa ovat esimerkiksi Netta, Nella, Vilja ja Juulia, jotka ovat kiivenneet edellisvuodesta yli 30 sijaa.

Poikien yleisimmät ensimmäiset etunimet vuonna 2003 olivat Niko, Eetu ja Juho. Nopeimmat nousijat sadan kärkinimen joukossa olivat Luka, Kasper, Eeli ja Jonne.

Ruotsalaisten nimien puolella olivat vuoden 2003 suosikkimet Emma, Emilia ja Ida sekä Robin, Emil ja William. Kovassa nousussa olivat tyttöjen nimissä esimerkiksi Jennifer, Tilde ja Tilda. Poikien nimissä olivat nopeita nousijoita esimerkiksi Tobias, Valter ja David.

“Almanakkojemme ensimmäinen nimilista julkaistiin vuoden 1608 ruotsinkielisessä almanakassa”, kertoo professori Marianne Blomqvist, joka pitää yllä suomenruotsalaista nimiluetteloa. Silloinen allakantekijä Sigfrid Forsius yritti tuoda almanakkaan kansanomaisia muotoja vanhoista nimistä, mutta joutui seuraavissa almanakoissaan palaamaan taas perinteisiin latinalaisiin nimiin.

Yliopiston nimipäiväalmanakassa on vuodesta 1997 lähtien ollut mukana saamelainen nimiluettelo. “Saamenkielisten nimien käyttö on yleistynyt 2000-luvun alussa”, kertoo saamelaiskäräjien kielenkääntäjä Anne Nuorgam. Väestötietojärjestelmässä on vuodesta 1990 alkaen voinut käyttää saamenkielen erikoiskirjaimia.

Vuosina 1990-2002 merkittiin saamenkieli äidinkieleksi 239:lle syntyneelle lapselle. Suosituimmat ensimmäiset etunimet pojilla olivat Jere, Äilu, Johan ja Matias ja tytöillä Sunna, Inka, Laura ja Maria. ☺

PAPUKAIJAT SAIVAT OMAN NIMIPÄIVÄKALENTERIN

Maaliskuun 5. päivänä onnittelemme Lupua banaanilastuilla. Ja huhtikuun 9. päivänä annamme Elvikselle ylimääräisen annoksen kauransiemeniä. Suomalaiset lemmikkilinnut ovat vihdoinkin päässeet viettämään nimipäiväään.

Suomen Papukaijayhdistys ry on julkaissut kuvallista vuosikalenteria jo muutaman vuoden ajan ilman nimipäiviä. Lintujen nimipäiväkalerin idea tuli alun perin esille yhdistyksen verkkosivuilla olevalla keskustelufoorumilla, jossa aktiiviset harrastajat onittelivat toistensa lintuja ihmisten nimipäivien perusteella. Siitäpä nousi esiin ajatus, miksei linnuillekin voisi tehdä omaa nimipäiväkaleria. Sellainenhan on jo olemassa mm. kissoille, koirille ja hevosille.

Vuosien varrella Papukaijayhdistyksen jäsenistöltä kerätty lintujen nimiarkisto osoittautui loistavaksi alustaksi lintujen nimipäiväkalerin tekemiseen; listassa oli heti yli neljäsataa nimeä.

Kalerin koostaminen lähti käyntiin ihmisten nimipäiväkaleria mukailleen: Ville-papukaija viettää nimipäiväään yhdessä Vile-nimisten poikien kanssa. Linnunimet, joita ihmisten kalerista ei löydy, saivat paikkansa päivistä, jolloin viettävät nimipäiväänsä samantyyppisen nimen omaavat ihmiset.

Kalerista on tullut erittäin positiivista palautetta jäsenistöltä. Kaleria on jaettu ilmaiseksi yhdistyksen web-sivuilla ja sen on siis kuka tahansa voinut tulostaa mikäli on halunnut siitä paperisen version. Jatkossa yhdistys painat-

Lintujen nimipäivälistaa marraskuulta. Listan copyright Suomen Papukaijayhdistys ry

11.11.	Papu
12.11.	Kurre
13.11.	Krisse
14.11.	Iiris
15.11.	Jippo, Jippu
16.11.	Aarne, Arnold, Arska
17.11.	Einari
18.11.	Max
19.11.	Lissu
20.11.	Jalmari
21.11.	Ninni
22.11.	Saffy, Safi, Safir, Safra
23.11.	Namu
24.11.	Lempi

Johanna Nurmen neitokadun (Nymphicus hollandicus) on nimeltään Jalmari. Se viettää nimipäiväänsä 20.11. (Kuva Keijo Karvonen)

taa kalerin painotalossa "oikean" kalerin tapaiseksi ja myy sitä kaikille halukkaille. Vuoden 2004 kaleri on vielä jonkin aikaa noudettavissa pdf-muodossa ilmaiseksi osoitteesta <http://www.papukaijayhdistys.fi>

Kalerin nimet sijoitti paikalleen Johanna Nurmi, ja kalerin kuvat otti Keijo Karvonen.

Suomen Papukaijayhdistys ry pyrkii tukemaan lemmikkilintuharrastusta sekä parantamaan lin-

tujen elinolosuhteita välittämällä tietoa lintulajeista, niiden tarpeista ja vaatimuksista. Yhdistys kannattaa lintujen kasvatusta ulkomailta tuonnin sijaan eikä hyväksy lintujen salakuljetusta.

Lintujen alkuperän selvittämiseksi Papukaijayhdistys ylläpitää lemmikkilintujen siru- ja rengasrekisteriä sekä lemmikkilintujen kasvattajien kasvattajarekisteriä.

Teksti Johanna Nurmi ja Keijo Karvonen